

Instytut Wymiaru Sprawiedliwości

Wybrane aspekty systemu wymiaru sprawiedliwości w Szwajcarii

adw. dr hab. Justyna Kurek-Sobieraj

Prawa podstawowe
Warszawa 2022

Spis treści

1. Uwagi wstępne	5
2. Ustrój Szwajcarii – informacje ogólne	6
3. Wymiar Sprawiedliwości w Szwajcarii	8
3.1. Federalny Sąd Najwyższy	9
3.2. Federalny Sąd Kryminalny	11
3.3. Federalny Sąd Administracyjny	12
3.4. Federalny Sąd Patentowy	12
3.5. Sądy Kantonalne	13
4. Status i pozycja sędziego w szwajcarskim systemie wymiaru sprawiedliwości	15
4.1. Informacje ogólne	15
4.2. Sędziowie federalni	16
4.2.1. Pozycja sędziów Federalnego Sądu Najwyższego	17
4.2.2. Pozycja sędziów Federalnego Sądu Karnego	20
4.2.3. Pozycja sędziów Federalnego Sądu Administracyjnego	21
4.2.4. Pozycja sędziów Federalnego Sądu Patentowego	22
5. Postulaty reformy szwajcarskiego systemu wymiaru sprawiedliwości	24
5.1. Uwagi ogólne	24
5.2. Postulaty „Justiz-Initiative”	24
6. Niezawisłość szwajcarskiego wymiaru sprawiedliwości w kontekście standardów Trybunału Sprawiedliwości oraz Europejskiego Trybunału Praw Człowieka	26
7. Uwagi końcowe	28
Aneks	30
Schematy i zestawienia	30
Akty prawne	30
Orzecznictwo	31
Literatura	31
Strony internetowe	32

1. Uwagi wstępne

Przedmiotem analizy są wybrane zagadnienia dotyczące organizacji wymiaru sprawiedliwości w Szwajcarii oraz statusu sędziów. Dla zaprezentowania charakterystyki architektury wymiaru sprawiedliwości, konieczne jest przedstawienie konstytucyjnych uwarunkowań organizacji wymiaru sprawiedliwości oraz statusu sędziów. Wymiar sprawiedliwości w Szwajcarii nie ma charakteru scentralizowanego. W niniejszym opracowaniu przedstawiona zostanie charakterystyka sądów federalnych, które analogicznie, jak w przypadku polskich sądów pełnią przede wszystkim funkcję rewizyjną, a także struktura sądów kantonalnych. Z uwagi na rozbieżności merytoryczne, pokrótce przedstawione zostaną także zakresy kompetencji federalnych trybunałów. Ponadto w ekspertyzie zaprezentowane zostaną poszczególne kategorie sędziów oraz cechy charakterystyczne systemu. W przypadku, gdy wynika to z kazuistycznych wymagań wobec sędziów przedstawione zostaną wymogi merytoryczne oraz pozakompetencyjne uwarunkowania.

2. Ustrój Szwajcarii – informacje ogólne

Do najważniejszych zasad konstytucyjnych w Szwajcarii należy zasada państwa federalnego. Trójszczeblową strukturę państwa tworzą gminy, kantony i federacja. Gminy i kantony Szwajcarii posiadają szeroką autonomię.

Zgodnie z art. 3 Konstytucji Szwajcarii¹, kantony posiadają suwerenność, bez jednoczesnego prawa do secesji. Wykonują one wszystkie prawa, które nie zostały przekazane na poziom Federacji. Szczegóły podziału kompetencji między Federację a kantony określają przepisy rozdziału 2 w tytule 3 Konstytucji. Jak wskazuje K. Prokop, „do właściwości Federacji, Konstytucja zastrzega politykę zagraniczną, obronę narodową, prawo celne, pocztę, komunikację i łączność, system walutowy i monetarny. Z kolei kantony są kompetentne do regulowania takich sfer życia społecznego, jak: edukacja i szkolnictwo wyższe, system opieki zdrowotnej, policja, system sądownictwa i samorządu terytorialnego. W realizacji wyznaczonych im zadań Federacja i kantony mają obowiązek współdziałania i udzielania sobie wzajemnej pomocy. Ewentualne spory powinny być rozwiązywane w drodze pertraktacji. Każdy kanton posiada własną Konstytucję, określającą zasady organizacji władz kantonalnych. Warunkiem obowiązywania konstytucji kantonalnej jest jej zaakceptowanie przez naród i udzielenie gwarancji przez federację. Jest to możliwe tylko wówczas, gdy konstytucja kantonalna nie pozostaje w sprzeczności z prawem federalnym (art. 51). System organów kantonalnych oparty jest na zasadzie trójpodziału władz”². W Szwajcarii mechanizmy demokracji przedstawicielskiej uzupełnione są o instytucje demokracji bezpośredniej. W tym trybie mieszkańcy wybierają rząd i sędziów oraz podejmują decyzje w innych ważnych sprawach.

Zgodnie z art. 50 ust. 1 Konstytucji federalnej, Szwajcaria gwarantuje zachowanie autonomii gminom, a autonomia ta podlega kontroli sądowej [art. 189 ust. 1 lit. e)]. Jak wskazuje

¹ Ustawa konstytucyjna z 18 kwietnia 1999 r. Bundesverfassung der Schweizerischen Eidgenossenschaft, <https://www.gesetze.ch/inh/inhsub101.htm> (dostęp: 9.09.2022 r.); dalej: Konstytucja, Konstytucja federalna, Konstytucja Szwajcarii.

² K. Prokop, *Szwajcaria*, https://repozytorium.uwb.edu.pl/jspui/bitstream/11320/12932/1/K_Prokop_Szwajcaria.pdf (dostęp: 9.09.2022 r.), s. 222–223.

K. Prokop, „współcześnie funkcjonuje w Szwajcarii około trzech tysięcy gmin, zróżnicowanych pod względem ustrojowym i terytorialnym. W małych gminach (niemieckojęzycznych) występują zgromadzenia ludowe, podejmujące najważniejsze dla ogółu mieszkańców decyzje na wniosek rady (organu zarządzającego). W większych gminach organem stanowiącym jest parlament gminny”³.

³ K. Prokop, *Szwajcaria*, s. 221.

3. Wymiar Sprawiedliwości w Szwajcarii

Konstytucja reguluje zasady funkcjonowania federalnych organów sądowych. Wymiar sprawiedliwości w Konfederacji Szwajcarii tworzą sądy federalne oraz sądy działające na poziomie kantonów. Zgodnie z art. 191 Konstytucji Szwajcarii Konfederacja może powołać także inne sądowe organy na poziomie federalnym, właściwe do rozpatrywania spraw podlegających z mocy prawa jurysdykcji federalnej. Przepis ten stanowi podstawę powołania Federalnego Sądu Karnego, sądu właściwego ds. publicznoprawnych, które podlegają jurysdykcji Administracji Federalnej. Dalsze kompetencje do powołania sądów szczególnych pozostają na poziomie kantonów. Zgodnie z art. 191b ust. 1 Konstytucji Szwajcarii, kantony powołują organy sądowe do rozstrzygania sporów cywilnych i publicznoprawnych oraz spraw karnych.

Poniższy schemat ilustruje organizację wymiaru sprawiedliwości w Szwajcarii.

Reasumując, wśród sądów najwyższego szczebla o charakterze federalnym funkcjonują więc:

Federalny Sąd Najwyższy (Bundesgericht)⁴

oraz 4 organy federalne, z czego trzy o charakterze sądowym:

1. Federalny Trybunał Karny (Bundesstrafgericht)⁵,
2. Federalny Trybunał Administracyjny (Bundesverwaltungsgericht)⁶,
3. Federalny Trybunał Patentowy (Bundespatentgericht)⁷,
4. Niezależny organ ds. Radia i Telewizji⁸.

⁴ <https://www.bger.ch/index.htm> (dostęp: 9.09.2022 r.).

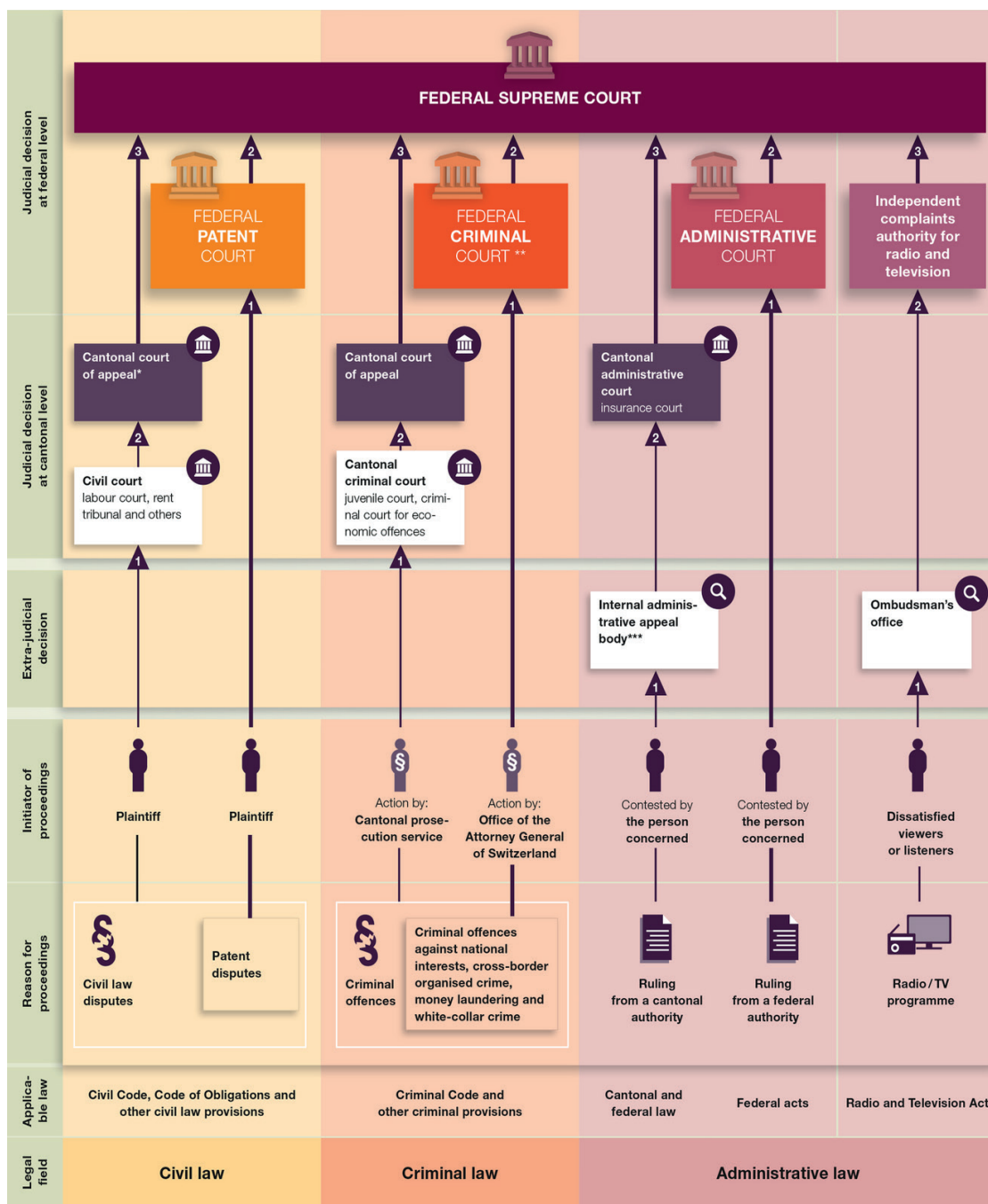
⁵ <https://www.bstger.ch/> (dostęp: 9.09.2022 r.).

⁶ <https://www.bvger.ch/bvger/de/home.html> (dostęp: 9.09.2022 r.).

⁷ <https://www.bundespatentgericht.ch/> (dostęp: 9.09.2022 r.).

⁸ Niezależny Organ ds. Radia i Telewizji został przywołany porządkowo jako organ federalny. Z uwagi na to, że nie ma on charakteru sądowego, jego zakres kompetencji pozostaje poza zakresem niniejszej ekspertyzy.

Schemat 1. Organizacja wymiaru sprawiedliwości w Szwajcarii.

Źródło: Schemat szwajcarskiego modelu wymiaru sprawiedliwości, <https://www.ch.ch/en/political-system/operation-and-organisation-of-switzerland/courts/> (dostęp: 9.09.2022 r.).

3.1. Federalny Sąd Najwyższy

Federalny Sąd Najwyższy Szwajcarii jest szczególnym sądem kasacyjnym. W odróżnieniu od pozostałych sądów federalnym pełni funkcję ostateczną we wszystkich sprawach. W niektórych kategoriach spraw pełni funkcję sądu odwoławczego dla pozostałych sądów federalnych.

Podstawy prawne organizacji Federalnego Sądu Najwyższego reguluje rozdział 4 Konstytucji Szwajcarii. Zgodnie z art. 188 Konstytucji Szwajcarii, Federalny Sąd Najwyższy jest najwyższą władzą sądowniczą Konfederacji. Jego organizację i tryb działania regulują przepisy ustawy o Federalnym Sądzie Najwyższym⁹. Federalny Sąd Najwyższy rozpoznaje spory dotyczące naruszeń: prawa federalnego, prawa międzynarodowego, prawa międzykantonowego, kantonowego prawa konstytucyjnego, autonomii gmin i innych gwarancji wynikających z przepisów kantonalnych na rzecz spółek prawa publicznego a także federalnych i kantonalnych przepisów dotyczące praw politycznych. Ponadto, do zadań Federalnego Sądu Najwyższego należy rozstrzyganie sporów między Konfederacją a kantonami lub między kantonami. Z mocy prawa właściwość Federalnego Sądu Najwyższego może zostać rozszerzona. Szwajcarski Sąd Najwyższy nie ma uprawnień do badania aktów prawa uchwalonych przez Zgromadzenie Federalne lub Radę Federalną, poza nielicznymi wyjątkami uregulowanymi w przepisach. Zwierzchni nadzór nad Sądem Federalnym pełni Zgromadzenie Federalne. Przyjmuje jego roczne sprawozdania, nie może jednak badać treści orzecznictwa.

Do kompetencji Sądu Federalnego Szwajcarii należy także rozpoznawanie skarg na naruszenie praw konstytucyjnych. Co ciekawe, jak wskazuje K. Prokop, szwajcarski Sąd Federalny, prawo do rozpatrywania skarg konstytucyjnych otrzymał już w momencie swojego powołania (1848 r.), stając się w ten sposób pierwszym sądem konstytucyjnym w Europie. Zgodnie z przepisami przedmiot skargi konstytucyjnej jest bardzo szeroki. Obejmuje akty władzy ustawodawczej, wykonawczej oraz wyroki sądowe. Sąd Federalny nie może tylko uchylić ustawy federalnej, co wynika wyraźnie ze znowelizowanego art. 189 ust. 4 Konstytucji. Jak dalej wskazuje K. Prokop, w przypadku gdy: „Sąd Federalny uzna skargę, uchyli akt parlamentu (*erga omnes*), akt władzy wykonawczej o charakterze normatywnym, decyzję administracyjną, czy też wyrok sądowy. W związku ze wskazaną wyżej niemożnością uchylenia ustawy federalnej Sąd Federalny uznaje tylko niekonstytucyjność ustawy kantonalej. Jeżeli Sąd stwierdza niekonstytucyjność ustawy federalnej, uchyli tylko wyrok sądowy lub decyzję administracyjną wydaną na podstawie tej ustawy, ale sprawę zmiany ustawy pozostawia Zgromadzeniu Federalnemu”¹⁰.

Sąd Najwyższy składa się z 38 sędziów wybieranych na 6-letnią kadencję przez Zgromadzenie Federalne bezwzględną większością głosów. Częstą praktyką jest reelekcja sędziów na kolejną kadencję. Kandydaci na sędziów do Sądu Federalnego są zgłaszani przez 4 najsilniejsze partie, reprezentowane w Radzie Federalnej. Na czele Sądu Federalnego stoi przewodniczący i wiceprzewodniczący, wybierani przez Zgromadzenie Federalne. Reasumując, Federal-

⁹ Ustawa z 17 lipca 2005 r. Bundesgesetz über das Bundesgericht (Bundesgerichtsgesetz, BGG), <https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/2006/218/de> (dostęp: 9.09.2022 r.).

¹⁰ K. Prokop, *Szwajcaria*, s. 241.

ny Sąd Najwyższy zapewnia więc jednolite stosowanie prawa federalnego we wszystkich 26 kantonach Szwajcarii i stanowi najwyższy organ sądowy w państwie.

3.2. Federalny Sąd Kryminalny

Federalny Sąd Karny został powołany w 2004 r. na mocy art. 191a Konstytucji Szwajcarii. Jego siedziba mieści się w Bellinzonie. Aktem prawnym regulującym sposób funkcjonowania Federalnego Sądu Karnego jest ustawa z 19 marca 2010 r. o Organizacji Federalnych Organów Karnych¹¹.

Sąd składa się z trzech izb. Sąd ten jest właściwy jako sąd pierwszej instancji we wszystkich federalnych sprawach karnych, tj. sprawach, które zostały zastrzeżone na mocy ustawy kodeks postępowania karnego wyrażnie dla jurysdykcji federalnej. Są to więc: przestępstwa i wykroczenia przeciwko interesom federalnym (niektóre przestępstwa kryminalne popełnione przez lub przeciwko urzędnikom federalnym, przeciwko instytucjom federalnym lub osobom chronionym prawem międzynarodowym, przestępstwa korupcyjne itp.), przestępstwa związane z własnością intelektualną, przestępstwa związane z materiałami wybuchowymi, przestępczość zorganizowana i pranie pieniędzy o charakterze międzykantonalnym lub międzynarodowym.

Izba ds. zażaleń rozpatruje skargi w federalnych sprawach karnych przeciwko aktom proceduralnym Federalnej Policji Kryminalnej i Urzędu Federalnego Prokuratora Publicznego, jak również przeciwko orzeczeniom sądów w sprawie środków przymusowych. Federalny Trybunał Karny dokonuje również oceny konfliktów jurysdykcji pomiędzy różnymi kantonami oraz pomiędzy kantonami a Konfederacją w zakresie prawa karnego. W strukturze Federalnego Trybunału Karnego działa także Rada ds. Zażaleń, która podejmuje decyzje w sprawie skarg w obszarze międzynarodowej pomocy prawnej w sprawach karnych. Zasadniczo są to skargi dotyczące ekstradycji osób ściganych lub skazanych w postępowaniu karnym, wzajemnej pomocy prawnej w kontekście zagranicznych postępowań karnych, delegowania ścigania i wykonywania wyroków karnych oraz wykonywania zagranicznych wyroków karnych. Federalny Trybunał Karny jest także sądem drugiej instancji. Izba Odwoławcza rozstrzyga apelację od wyroków Izby Karnej. Ponadto orzeka w sprawach odwołań od prawomocnych wyroków Sądu Karnego i Sądu Apelacyjnego, nakazów karnych Prokuratury Generalnej, późniejszych orzeczeń sądowych oraz decyzji w trybie środków samodzielnych.

¹¹ Ustawa z 19 marca 2010 r. Bundesgesetz über die Organisation der Strafbehörden des Bundes (Strafbehördenorganisationsgesetz, StBOG), <https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/2010/444/de> (dostęp: 9.09.2022 r.); dalej: StBOG.

W skład Federalnego Sądu Kryminalnego wchodzi 11 sędziów wybieranych przez Zgromadzenie Federalne na 6-letnią kadencję.

3.3. Federalny Sąd Administracyjny

Federalny Sąd Administracyjny (Bundesverwaltungsgericht) został powołany w 2007 r. na podstawie art. 191a ust. 2 Konstytucji Szwajcarii. Jego siedziba mieści się w St. Gallen.

Sposób organizacji Federalnego Sądu Administracyjnego określa ustawa dnia 17 lipca 2005 r. o Federalnym Sądzie Administracyjnym¹². Do jego właściwości należy rozpatrywanie skarg na decyzje władz federalnych. Ocenia on legalność orzeczeń z obszaru właściwości administracji federalnej. Sąd rozpatruje również skargi na niektóre decyzje rządów kantonalnych, np. w zakresie ubezpieczeń zdrowotnych. W trzech konkretnych obszarach Federalny Sąd Administracyjny nie orzeka jako instancja odwoławcza, ale jako pierwsza instancja w odpowiedzi na skargę, na przykład w przypadku zamówień publicznych. W niektórych dziedzinach prawa – takich jak prawo azylowe lub międzynarodowa pomoc administracyjna – Federalny Sąd Administracyjny jest odpowiedzialny jako organ kasacyjny rozpatrujący skargi i w tych sprawach od orzeczeń Sadu nie można się odwołać do Federalnego Sądu Najwyższego. W pozostałych dziedzinach Federalny Sąd Administracyjny jest niższą instancją od Federalnego Sądu Najwyższego. W skład Federalnego Sądu Administracyjnego wchodzi 72 sędziów wybieranych przez Zgromadzenie Federalne na 6-letnią kadencję.

3.4. Federalny Sąd Patentowy

Federalny Sąd Patentowy Konfederacji Szwajcarii został utworzony na mocy ustawy z 20 marca 2009 r. o sądzie patentowym¹³. Odmienne niż w przypadku innych sądów federalnych, pełni on funkcję sądu pierwszej instancji. Sądem odwoławczym jest Federalny Sąd Najwyższy. Siedziba Federalnego Sądu Patentowego mieści się w St. Gallen. Obecnie Sąd liczy 24 sędziów i czterech sędziów z przeszkoleniem technicznym oraz 12 sędziów i jednego sędziego z przeszkoleniem prawniczym w niepełnym wymiarze czasu pracy.

W Szwajcarii Federalny Sąd Patentowy jest wyłącznie odpowiedzialny za rozstrzyganie roszczeń dotyczących ważności i naruszenia patentów oraz roszczeń z licencji patentowej.

¹² Ustawa z 17 lipca 2005 r. Bundesgesetz über das Bundesverwaltungsgericht (Verwaltungsgerichtsgesetz, VGG) <https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/2006/352/de> (dostęp: 9.09.2022 r.); dalej: VGG.

¹³ Ustawa z 20 marca 2009 r. Bundesgesetz über das Bundespatentgericht (Patentgerichtsgesetz, PatGG), <https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/2010/72/de> (dostęp: 9.09.2022 r.); dalej: PatGG.

Rozstrzyga on także inne sprawy cywilne związane z patentami. Sąd obraduje w 3 i 5-osobowych składach. Sąd może prowadzić postępowanie w jednym z 3 języków urzędowych – tj. niemieckim, francuskim lub włoskim lub – za zgodą stron – w języku angielskim.

3.5. Sądy Kantonalne

W Szwajcarskim systemie każdy z kantonów posiada swój własny system sądowniczy. Sądy kantonalne są sądami pierwszej oraz drugiej instancji. W ramach każdego z kantonów funkcjonują sądy pierwszej instancji (tzw. *Bezirksgerichte*) – co do zasady orzekają one w sprawach cywilnych oraz karnych. W niektórych kantonach funkcjonują także niezależne sądy szczególne, takie jak sąd pracy lub sąd ds. najmu¹⁴. Praktycznie we wszystkich kantonach istnieją także autonomicznie zorganizowane sądy dla nieletnich do spraw karnych. Na poziomie kantonów funkcjonują także sądy drugiej instancji – tzw. *Obergerichte*. Sposób organizacji sądów regulują przepisy kantonalne.

Poniżej przedstawione są linki do portali wymiaru sprawiedliwości poszczególnych kantonów:

- Portal Wymiaru Sprawiedliwości Kantonu Appenzell-Ausserrhoden¹⁵,
- Portal Wymiaru Sprawiedliwości Kantonu Appenzell-Innerrhoden¹⁶,
- Portal Wymiaru Sprawiedliwości Kantonu Argowia¹⁷,
- Portal Wymiaru Sprawiedliwości Kantonu Bazylea-Miasto¹⁸,
- Portal Wymiaru Sprawiedliwości Kantonu Bazylea-Okręg¹⁹,
- Portal Wymiaru Sprawiedliwości Kantonu Berno²⁰,
- Portal Wymiaru Sprawiedliwości Kantonu Fryburg²¹,
- Portal Wymiaru Sprawiedliwości Kantonu Genewa²²,
- Portal Wymiaru Sprawiedliwości Kantonu Glarus²³,
- Portal Wymiaru Sprawiedliwości Kantonu Gryzonia²⁴,
- Portal Wymiaru Sprawiedliwości Kantonu Jura²⁵,

¹⁴ [https://de.wikipedia.org/wiki/Bezirksgericht_\(Schweiz\)](https://de.wikipedia.org/wiki/Bezirksgericht_(Schweiz)) (dostęp: 9.09.2022 r.).

¹⁵ <https://www.ar.ch/gerichte/> (dostęp: 9.09.2022 r.).

¹⁶ <https://www.ai.ch/gerichte/kantonsgericht> (dostęp: 9.09.2022 r.).

¹⁷ <https://www.ag.ch/de/gerichte> (dostęp: 9.09.2022 r.).

¹⁸ <https://www.gerichte.bs.ch/> (dostęp: 9.09.2022 r.).

¹⁹ <https://www.baselland.ch/politik-und-behorden/gerichte> (dostęp: 9.09.2022 r.).

²⁰ <https://www.justice.be.ch/de/start.html> (dostęp: 9.09.2022 r.).

²¹ <https://www.fr.ch/de/gb/kg> (dostęp: 9.09.2022 r.).

²² <https://justice.ge.ch/de> (dostęp: 9.09.2022 r.).

²³ <https://www.gl.ch/rechtspflege/gerichte/kantonsgericht.html/280> (dostęp: 9.09.2022 r.).

²⁴ <https://www.justiz-gr.ch/> (dostęp: 9.09.2022 r.).

²⁵ <https://www.jura.ch/JUST/Instances-judiciaires/Tribunal-cantonal/Les-sections.html> (dostęp: 9.09.2022 r.).

- Portal Wymiaru Sprawiedliwości Kantonu Lucerny²⁶,
- Portal Wymiaru Sprawiedliwości Kantonu Neuchatel²⁷,
- Portal Wymiaru Sprawiedliwości Kantonu Nidwalden²⁸,
- Portal Wymiaru Sprawiedliwości Kantonu Obwalden²⁹,
- Portal Wymiaru Sprawiedliwości Kantonu Sankt Gallen³⁰,
- Portal Wymiaru Sprawiedliwości Kantonu Schwyz³¹,
- Portal Wymiaru Sprawiedliwości Kantonu Solura³²,
- Portal Wymiaru Sprawiedliwości Kantonu Szafuza³³,
- Portal Wymiaru Sprawiedliwości Kantonu Ticino³⁴,
- Portal Wymiaru Sprawiedliwości Kantonu Turgowia³⁵,
- Portal Wymiaru Sprawiedliwości Kantonu Uri³⁶,
- Portal Wymiaru Sprawiedliwości Kantonu Valais³⁷,
- Portal Wymiaru Sprawiedliwości Kantonu Vaud³⁸,
- Portal Wymiaru Sprawiedliwości Kantonu Zug³⁹,
- Portal Wymiaru Sprawiedliwości Kantonu Zurych⁴⁰.

²⁶ <https://gerichte.lu.ch/organisation> (dostęp: 9.09.2022 r.).

²⁷ <https://www.ne.ch/autorites/DESC/SCPO/Pages/accueil.aspx#> (dostęp: 9.09.2022 r.).

²⁸ <https://www.nw.ch/gerichtetop> (dostęp: 9.09.2022 r.).

²⁹ <https://www.ow.ch/judikativeview> (dostęp: 9.09.2022 r.).

³⁰ <https://www.sg.ch/recht/gerichte.html> (dostęp: 9.09.2022 r.).

³¹ <https://sh.ch/CMS/Webseite/Kanton-Schaffhausen/Beh-rde/Justiz-1812-DE.html> (dostęp: 9.09.2022).

³² <https://so.ch/gerichte/> (dostęp: 9.09.2022 r.).

³³ <https://www.sz.ch/behoerden/regierung-parlament-gerichte/gerichte/auf-einen-blick.html/72-416-375-374-372> (dostęp: 9.09.2022 r.).

³⁴ <https://www4.ti.ch/index.php?id=22345> (dostęp: 9.09.2022 r.).

³⁵ <https://www.tg.ch/justiz/zivil--und-strafrechtspflege.html/23/1/de> (dostęp: 9.09.2022 r.).

³⁶ <https://www.ur.ch/gerichtefs> (dostęp: 9.09.2022 r.).

³⁷ <https://www.vs.ch/web/justice> (dostęp: 9.09.2022 r.).

³⁸ <https://www.vd.ch/themes/justice/le-pouvoir-judiciaire/> (dostęp: 9.09.2022 r.).

³⁹ <https://www.zg.ch/behoerden/zivil-und-strafrechtspflege> (dostęp: 9.09.2022 r.).

⁴⁰ <https://www.zh.ch/de/gerichte-notariate.html> (dostęp: 9.09.2022 r.).

4. Status i pozycja sędziego w szwajcarskim systemie wymiaru sprawiedliwości

4.1. Informacje ogólne

Niezawisłość sędziowska stanowi zasadę konstytucyjną. Zgodnie z art. 191c Konstytucji Szwajcarii, organy sądowe są niezależne w sprawowaniu władzy sędziowskiej i są związane wyłącznie prawem. Konkretyzacja przepisów lokalnych dokonuje się zarówno w przepisach federalnych, jak i kantonalnych. W niniejszym rozdziale przedstawione zostaną zasady wykonywania zawodu sędziego zarówno na poziomie sądów federalnych, jak i kantonalnych, a także przykłady wymogów dotyczących wykształcenia i drogi do zawodu sędziego. Przykładowo, sędzią Federalnego Sądu Najwyższego może być każda osoba posiadająca czynne prawo wyborcze. Wybór osób na stanowisko sędziego odbywa się w ramach głosowania i co ciekawe nie ma wymogu ukończenia studiów prawnych i odpowiedniej aplikacji. Takie wymogi wynikają natomiast z regulacji szczególnych w licznych kantonach. Jak wskazuje się w literaturze, w wielu kantonach od poszczególnych kategorii sędziów, przykładowo pełnoetatowych, wymaga się dyplomu ukończenia studiów prawnych, a nawet egzaminu adwokackiego. W kantonie Argowia przewodniczący sądów okręgowych i sędziowie sądu apelacyjnego muszą zdać egzamin adwokacki i pracować jako prawnik przez 5 lat. W kantonie Fryburg sędziowie pełnoetatowi muszą posiadać wykształcenie prawnicze i wystarczające doświadczenie praktyczne. W innych kantonach tylko sędziowie przewodniczący muszą posiadać wykształcenie prawnicze. Tylko w dwóch kantonach, Lucernie i Zug, wszyscy sędziowie muszą posiadać wykształcenie prawnicze⁴¹. Powszechną instytucją szwajcarskich sądów są także ławnicy. Wchodzą oni w skład panelu sędziowskiego.

W systemie szwajcarskim nie ma jednolite uregulowanych zasad wykonywania zawodu sędziego. Zawód sędziego jako funkcjonariusza publicznego regulują zarówno przepisy federalne – w stosunku do sędziów federalnych, jak i przepisy kantonalne – w przypadku sędziów poziomu kantonálnego. Sędziowie w Szwajcarii są wybierani częściowo przez parlamenty federalne i kantonalne, a częściowo przez naród. Są oni mianowani tylko na czas określo-

⁴¹ <http://www.nzlii.org/nz/journals/VUWLawRw/2015/14.pdf> (dostęp: 9.09.2022 r.).

ny – zwykle 4 lub 6 lat z nielicznymi wyjątkami. Jednym z wyjątków jest kanton Ticino, gdzie sędziowie mianowani są na okres 10 lat z możliwością reelekcji. Tym samym europejskie zasady dotyczące zasad przechodzenia w stan spoczynku czy możliwości przeniesienia do innej służby publicznej nie będą miały tak istotnego znaczenia ustrojowego dla szwajcarskiego wymiaru sprawiedliwości. Sędziowie nie są bowiem nieusuwalni i także w okresie kadencji mogą w każdym czasie zostać odwołani z ważnych, wskazanych w przepisach powodów. Wyjątkiem jest kanton Fryburg, gdzie sędziowie mianowani są dożywotnio. W tym jednak przypadku przepisy lokalne zawierają zasady odwołania⁴². Ciekawostką jest, iż w Szwajcarii kobiety mogą ubiegać się o urząd sędziego dopiero od lat 70 tych, kiedy to uzyskały prawa wyborcze.

W związku z tym, iż system szwajcarski nie przewiduje dedykowanej ścieżki edukacji i kariery dla sędziów, zasady gwarantujące niezależność oraz merytoryczne przygotowanie do zawodu, takie jak przykładowo szkoła sędziów we Francji, niemiecki referendariat czy polska aplikacja, nie mają swoich odpowiedników w szwajcarskim systemie wymiaru sprawiedliwości. Wymogi dotyczące sędziów są uregulowane kazuistycznie. Właściwe regulacje zamieszczone są w poszczególnych przepisach zarówno federalnych – w przypadku sędziów sądów federalnych oraz przepisach lokalnych w poszczególnych kantonach. Dlatego też w tej części ekspertyzy przedstawione zostaną pewne przykłady, które jednakże nie pozwalają na dokonanie uogólnień i przedstawienie uniwersalnego modelu kompetencyjnego dla sędziów.

4.2. Sędziowie federalni

Wybór sędziów federalnych leży w kompetencji Zgromadzenia Federalnego. Wybory przygotowywane są przez Komisję Sądownictwa (Commission judiciaire, Commissione giudiziaria, Cumissiun giudiziala). Procedura ta uregulowana jest szczegółowo w przepisach ustawy Parlamentarnej⁴³.

Zgodnie z art. 40 a ParlG, Komisja Sądownictwa odpowiada za przygotowanie do powoływania i odwoływania sędziów sądów federalnych, w tym: sędziów sądów federalnych, członków organu nadzorczego Biura Prokuratora Generalnego Szwajcarii, Prokuratora Generalnego Szwajcarii i Zastępców Prokuratora Generalnego Szwajcarii. Komisja ogłasza także publiczne zaproszenie do konkursu na wolne stanowiska sędziów federalnych, prokuratora generalnego Szwajcarii i/lub jego zastępców.

Komitet Sądownictwa przedstawia swoje nominacje wyborcze i wnioski o odwołanie z urzędu do Zjednoczonego Zgromadzenia Federalnego, w skład którego wchodzi przed-

⁴² [https://de.wikipedia.org/wiki/Richter_\(Schweiz\)](https://de.wikipedia.org/wiki/Richter_(Schweiz)) (dostęp: 9.09.2022 r.).

⁴³ Ustawa z 13 grudnia 2002 r. Bundesgesetz über die Bundesversammlung (Parlamentsgesetz, ParlG), <https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/2003/510/de> (dostęp: 9.09.2022 r.); dalej: ParlG.

stawiciele obu izb parlamentu. Każda grupa parlamentarna ma prawo do co najmniej jednego przedstawiciela w komisji. Komisja Sądownictwa współpracuje z innymi organami Parlamentu. Komisje Kontroli i Delegacja Finansów powiadamiają Komisję Sądownictwa o ustaleniach, które budzą poważne wątpliwości co do zawodowej lub osobistej przydatności sędziów, Prokuratora Generalnego Szwajcarii i/lub jego Zastępców.

Sposób przeprowadzenia wyborów regulują przepisy rozdziału 3 ustawy ParlG. Zgodnie z art. 135 PartG, wybory do sądów federalnych odbywają się przed końcem trwającej kadencji. Oddzielne wybory odbywają się dla każdego z różnych sądów, a także dla każdego z sędziów, w tym sędziów niepełnoetatowych. Odbywają się one albo w drodze ponownego wyboru członków, którzy biorą udział w reelekcji, albo w przypadku wakatów lub usunięcia członka, w drodze wyborów uzupełniających. Zgodnie z art. 136 ParlG, karta do głosowania jest imienną listą członków kandydujących w wyborach, uszeregowaną według długości ich kadencji. Wyborcy mogą skreślić nazwiska poszczególnych kandydatów. Karty do głosowania, z których usunięto wszystkie nazwiska, zachowują ważność i liczą się przy obliczaniu bezwzględnej większości. Kandydaci, którzy nie osiągną bezwzględnej większości głosów, mogą brać udział w wyborach uzupełniających. Wybory uzupełniające odbywają się w przypadku wakatu lub braku ponownego wyboru członka. Jeżeli w dniu poprzedzającym wybory urząd Zjednoczonego Zgromadzenia Federalnego nie otrzymał więcej zgłoszeń kandydatów niż jest wolnych miejsc, jako karta do głosowania służy imienna lista kandydatów w porządku alfabetycznym lub lista bezimienna, ale z taką samą liczbą wierszy, jaka jest miejsc do obsadzenia. W pierwszych dwóch głosowaniach mogą być wybrani wszyscy, którzy są uprawnieni do wyborów, tj. posiadają czynne prawo wyborcze. Zgromadzenie Federalne dokonuje także wyboru do prezydium Sądów Federalnych. Prezesa i wiceprezesa każdego z sądów wybiera się na 2-letnią kadencję. Są oni wybierani w tym samym czasie na dwóch oddzielnych kartach do głosowania.

4.2.1. Pozycja sędziów Federalnego Sądu Najwyższego

Federalny Sąd Najwyższy liczy 38 członków: 16 kobiet i 22 mężczyzn. Jest również 19 sędziów w niepełnym wymiarze godzin. Wybór sędziów dokonywany jest przez Zjednoczone Zgromadzenie Federalne z uwzględnieniem kryterium językowego, regionalnego i technicznego oraz fakultatywnie z uwzględnieniem proporcjonalnej reprezentacji głównych partii politycznych. Federalny Sąd Najwyższy ma 3 członków mówiących po włosku, 12 po francusku i 23 po niemiecku. Język retoromański nie jest obecnie reprezentowany⁴⁴. Zjednoczone Zgromadzenie Federalne wybiera także przewodniczącego i wiceprzewod-

⁴⁴ <https://www.bger.ch/index/federal/federal-inherit-template/federal-richter.htm> (dostęp: 9.09.2022 r.).

niczącego spośród sędziów powszechnych na wniosek Federalnego Sądu Najwyższego. Kadencja trwa dwa lata z możliwością jednej reelekcji. Prezydent przewodniczy zarówno Sądowi, jak i Komisji Administracyjnej oraz reprezentuje Federalny Sąd Najwyższy na zewnątrz.

Wzajemną relację pomiędzy Zgromadzeniem Federalnym a Federalnym Sądem Najwyższym regulują przepisy ustawy o Federalnym Sądzie Najwyższym⁴⁵. Zgodnie z art. 5 BGG, sędziowie wybierani są przez Zgromadzenie Federalne. Bierne prawo wyborcze posiada każdy, kto jest uprawniony do głosowania w sprawach federalnych (art. 5 ust. 2 BGG). Przepisy nie przewidują żadnych dodatkowych wymogów formalnych względem sędziów. Przy czym analiza *dossier* sprawujących obecnie funkcję sędziów Federalnego Sądu Najwyższego wskazuje, iż są to wieloletni doświadczeni prawnicy w przeważającej części posiadający nie tylko doświadczenie w sądach kantonalnych i innych sądach federalnych, ale także tytuły wieloletnie doświadczenie uniwersyteckie⁴⁶. Sędzią Federalnego Sądu Najwyższego nie

⁴⁵ Ustawa z 17 lipca 2005 r. Bundesgesetz über das Bundesgericht (Bundesgerichtsgesetz, BGG) <https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/2006/218/de> (dostęp: 9.09.2022 r.); dalej: BGG.

⁴⁶ **Martha Niquille**: (Prezes Federalnego Sądu Najwyższego) doktor nauk prawnych. Przed objęciem funkcji wieloletnia adwokat, sędzia oraz prezes sądu kantonálního oraz wiceprezes Federalnego Sądu Najwyższego; **Yves Donzallaz**: (Wiceprezes Federalnego Sądu Najwyższego) doktor nauk prawnych, wieloletni notariusz oraz wykładowca akademicki. W 2003 r. otrzymał doktorat *honoris causa*. Także w przypadku pozostałych sędziów życiorysy wskazują na bogate doświadczenie prawnicze. Sędziowie zwyczajni: 1. **Bernard Abrecht**: doktor nauk prawnych, wcześniej sędzia sądu kantonálního oraz Federalnego Sądu Karnego; 2. **Florence Aubry Girardin**: (Prezes II Izby Prawa Publicznego) doktor nauk prawnych, doktorat *honoris causa* (2016), wieloletni referent sądowy i wykładowca, wcześniej sędzia Federalnego Sądu Administracyjnego; 3. **Michael Beusch**: profesor prawa, wieloletni wykładowca i sędzia i prezes Federalnego Sądu Administracyjnego; 4. **Grégory Bovey**: adwokat, LLM (*Legum Magister*), wieloletni sędzia sądu kantonálního; 5. **François Chaix**: doktor nauk prawnych, wieloletni prokurator, sędzia sądu kantonálního; 6. **Denys Christian**: wieloletni adwokat, sędzia sądu kantonálního; 7. **Elisabeth Escher**: prawnik, notariusz, wieloletni sędzia kantonálny; 8. **Stephan Haag**: prawnik adwokat; 9. **Julia Hänni**: doktor nauk prawnych, wieloletni wykładowca szwajcarskich oraz niemieckich uniwersytetów a także referent prawny w Federalnym Sądzie Najwyższym; 10. **Stephan Hartmann**, profesor prawa, wieloletni sędzia kantonálny; 11. **Alexia Heine**: doktor nauk prawnych, wieloletni sędzia i przewodniczący sądu kantonálního; 12. **Christian Herrmann** (Prezes II Izby Cywilnej) prawnik karnista, wicekomendant policji miejskiej, były sędzia sądu kantonálního sądu apelacyjnego; 13. **Alexia Heine**: doktor nauk prawnych, wieloletni sędzia sądów kantonalnych; 14. **Christoph Hurni**: profesor prawa, adwokat patentowy, wieloletni sędzia i przewodniczący wydziałów sądów kantonalnych, wykładowca akademicki; 15. **Monique Jametti**: profesor prawa, wieloletni wykładowca oraz urzędnik wyższego szczebla w Federalnym Urzędzie Sprawiedliwości; 16. **Alexia Heine**: doktor nauk prawnych, wieloletni wykładowca i sędzia a także prezes sądów kantonalnych; 17. **Christoph Hurni**: profesor prawa, wieloletni wykładowca w uniwersytetach szwajcarskich, wcześniej sędzia niepełnoetatowy w Federalnym Sądzie Najwyższym; 18. **Christina Kiss**: adwokat, biegły sądowy, wieloletni sędzia w sądach kantonalnych; 19. **Lorenz Kneubühler**: (Prezes Pierwszego Wydziału Prawa Publicznego), profesor prawa, wieloletni wykładowca akademicki, wcześniej sędzia oraz przewodniczący wydziału w Federalnym Sądzie Administracyjnym; 20. **Sonja Koch**: doktor nauk prawnych, rzecznik patentowy, wcześniej wieloletni sędzia i przewodniczący w sądach kantonalnych oraz niepełnoetatowy sędzia w Federalnym Sądzie Najwyższym; 21. **Marcel Maillard**: adwokat i notariusz, wieloletni urzędnik wyższego szczebla kantonálnej administracji sądowej; 22. **Luca Marazzi**: doktor nauk prawnych, LLM, (*Legum Magister*) prokurator, adwokat; 23. **Marie-Chantal May Canellas**: wieloletni pracownik wyższego szczebla Federalnej Administracji Podatkowej, były sędzia Federalnego Sądu Administracyjnego; 24. **Laurent Merz**: wieloletni adwokat szwajcarski i niemiecki, sędzia sądów kantonalnych; 25. **Margit Moser-Szeless**: adwokat, prawnik w Federalnym Urzędzie Sprawiedliwości oraz referent w Szwajcarskim Sądzie Federalnym; 26. **Thomas Müller**: adwokat, sędzia i prezes sądów kantonáln-

może być członek Zgromadzenia Federalnego ani Rady Federalnej, a także inne osoby pozostające w stosunku pracy z Konfederacją Szwajcarii. Sędziowie mają zakaz wykonywania jakiejkolwiek działalności, która narusza ich obowiązki służbowe, niezawisłość lub dobre imię sądu. Nie mogą oni jednocześnie także zawodowo reprezentować innych osób trzecich przed Federalnym Sądem Najwyższym. Nie mogą oni pełnić żadnej funkcji urzędowej na rzecz obcego państwa i nie przyjmować żadnych tytułów ani odznaczeń od władz obcych. Sędziowie zwyczajnie nie mogą sprawować urzędu w kantonie i nie mogą wykonywać żadnej innej pracy zarobkowej. Nie mogą również pełnić funkcji członka zarządu, administracji, organu nadzorczego lub audytorów spółki prawa handlowego.

Członkami Federalnego Sądu Najwyższego w charakterze sędziów nie mogą być również: 1) małżonkowie, zarejestrowani partnerzy i osoby żyjące w długotrwałym związku partnerskim 2) małżonkowie lub zarejestrowani partnerzy rodzeństwa oraz osoby mieszkające z rodzeństwem w długotrwałym związku partnerskim 3) krewni sędziego w linii prostej i do trzeciego stopnia włącznie w linii bocznej; 4) krewni sędziego po ślubie w linii prostej do trzeciego stopnia włącznie w linii bocznej.

Zgodnie z art. 9 BGG kadencja sędziów trwa 6 lat. Sędziowie przechodzą na emeryturę z końcem roku, w którym kończą 68 lat. Wakujące stanowiska są obsadzane ponownie na pozostałą część kadencji. Sędziowie przed objęciem urzędu składają przysięgę sumiennego wypełniania swoich obowiązków. Zaprzysiężenia dokonuje wydział pod przewodnictwem prezesa Federalnego Sądu Najwyższego. Zamiast przysięgi można złożyć ślubowanie.

Federalny Sąd Najwyższy może zezwolić sędziom powszechnym na wykonywanie dodatkowej pracy nienastawionej na zysk, jeżeli nie wpływa to niekorzystnie na nieograniczone wykonywanie obowiązków służbowych, niezawisłość i dobre imię sądu.

nych; 27. **Giuseppe Muschietti**: prawnik, LLM, (*Legum Magister*) pracownik Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, notariusz, sędzia i prokurator kantonalny, wcześniej sędzia i wiceprzewodniczący Federalnego Sądu Karnego, 28. **Francesco Parrino**: (Prezes Drugiej Izby Socjalnej), wieloletni urzędnik wyższego szczebla w Szwajcarskim Stowarzyszeniu Planowania Narodowego (VLP-ASPAN) oraz Sekretariacie Generalnym Federalnego Departamentu Spraw Wewnętrznych, wcześniej sędzia Federalnego Sądu Administracyjnego; 29. **Yves Rüedi**: doktor nauk prawnych, prezes sądów kantonalnych, Przewodniczący Komisji Adwokackiej i Adwokackiej Komisji Egzaminacyjnej Kantonu Glarus; 30. **Marianne Ryter**: doktor nauk prawnych, LLM, (*Legum Magister*) adwokat, sędzia w komisji odwoławczej ds. infrastruktury i środowiska (REKO/INUM), wcześniej sędzia, wiceprezes i prezes Federalnego Sądu Administracyjnego; 31. **Felix Schöbi**: profesor prawa, pracownik wyższego szczebla w Urzędzie Ksiąg Wieczystych i Prawa Gruntowego oraz Federalnego Urzędu Sprawiedliwości; 32. **Thomas Stadelmann**: doświadczony adwokat i notariusz, wcześniej sędzia sądu kantonalnego; 33. **Beatrice van de Graaf**: adwokat wieloletni pracownik sądowy, wcześniej sędzia niepełnoetatowy w Federalnym Sądzie Najwyższym; 34. **Daniela Viscione**: adwokat, sędzia kantonalny a wcześniej sędzia niepełnoetatowy w Federalnym Sądzie Najwyższym; 35. **Nicolas von Werdt**: doktor nauk prawnych, pracownik federalnej prokuratury, wcześniej sędzia niepełnoetatowy w Federalnym Sądzie Najwyższym oraz 36. **Martin Wirthlin**: (Prezes Pierwszego Wydziału Prawa Socjalnego) adwokat, wykładowca akademicki, wieloletni sędzia sądów kantonalnych. Powyższe zestawienie przygotowane zostało na podstawie informacji zawartych na stronach Sądu Najwyższego: <https://www.bger.ch/index/federal/federal-inherit-template/federal-richter/federal-richter-bundesrichter.htm> (dostęp: 9.09.2022 r.).

4.2.2. Pozycja sędziów Federalnego Sądu Karnego

Zasady wykonywania mandatu sędziego Federalnego Sądu Karnego regulują przepisy ustawy o Organizacji Federalnych Organów Karnych.

Federalny Sąd Karny składa się z 15 do 35 sędziów. Izbę Karną i Apelacyjną uzupełniają sędziowie zatrudnieni w niepełnym wymiarze godzin. Ich liczba stanowi co najwyżej połowę liczby sędziów zwyczajnych w tych izbach. Relację w stosunku do Zgromadzenia Federalnego Konfederacji Szwajcarii określa art. 42 StBOG. Zgodnie z tym przepisem Zgromadzenie Federalne wybiera sędziów Federalnego Sądu Karnego spośród kandydatów i kandydatek, którzy są uprawnieni do głosowania w sprawach federalnych.

Zgodnie z art. 44 StBOG sędziowie nie mogą należeć do Zgromadzenia Federalnego, Rady Federalnej ani Federalnego Sądu Najwyższego i nie mogą także pozostawać w innym stosunku pracy z Konfederacją Szwajcarii. Sędziowie nie mogą podejmować żadnej działalności, która godzi w wykonywanie obowiązków służbowych, niezawisłość lub dobre imię sądu. Nie mogą pełnić żadnej funkcji urzędowej na rzecz obcego państwa i nie mogą przyjmować żadnych tytułów ani odznaczeń od tychże władz. Nie wolno im także zawodowo reprezentować w sądzie osób trzecich. Sędziowie zatrudnieni w pełnym wymiarze czasu pracy nie mogą sprawować urzędu w kantonie i nie mogą wykonywać żadnej innej pracy zarobkowej. Nie mogą również pracować jako członek zarządu, administracji, organu nadzorczego lub audytorów przedsiębiorstwa handlowego.

Sędziami Federalnego Trybunału Karnego nie mogą być, analogicznie jak miało to miejsce w Federalnym Sądzie Najwyższym: 1) małżonkowie, zarejestrowani partnerzy i osoby żyjące w długotrwałym związku partnerskim; 2) małżonkowie lub zarejestrowani partnerzy rodzeństwa oraz osoby mieszkające z rodzeństwem w długotrwałym związku partnerskim; 3) krewni sędziego w linii prostej oraz do trzeciego stopnia w linii bocznej włącznie; 4) krewni sędziego po ślubie w linii prostej do trzeciego stopnia włącznie w linii bocznej. W przypadku chęci wykonywania innej aktywności zawodowej, sędziowie zwyczajni wymagają zezwolenia komisji administracyjnej na pracę poza sądem. Stosunek pracy i wynagrodzenie sędziów reguluje, w drodze rozporządzenia, Zgromadzenie Federalne.

Przed objęciem urzędu sędziowie składają przysięgę lub ślubowanie sumiennego wykonywania swoich obowiązków. Kadencja sędziów Federalnego Sądu Karnego, analogicznie jak w przypadku Federalnego Sądu Najwyższego, trwa 6 lat. Sędziowie przechodzą na emeryturę z końcem roku, w którym osiągnęli wiek 68 rok życia. Wakujące stanowiska są ponownie obsadzone na pozostałą część kadencji. Zgromadzenie Federalne może odwołać sędziego z urzędu przed upływem jego kadencji, jeżeli celowo lub rażąco niedbale naruszył on obowiązki służbowe lub na stałe utracił zdolność sprawowania urzędu.

4.2.3. Pozycja sędziów Federalnego Sądu Administracyjnego

Zasady wykonywania mandatu sędziego Federalnego Sądu Administracyjnego regulują przepisy ustawy o Federalnym Sądzie Administracyjnym. Relację w stosunku do Zgromadzenia Federalnego określa art. 5 VGG, zgodnie z którym sędziowie Federalnego Sądu Administracyjnego wybierani są przez Zgromadzenie Federalne. Bierną legitymację posiadają wszyscy, którzy posiadają legitymację czynną. Zgromadzenie Federalne jest także władne do usunięcia sędziego z urzędu w trakcie kadencji. Zgodnie z art. 10 VGG Zgromadzenie Federalne może odwołać sędziego z urzędu przed upływem jego kadencji, jeżeli celowo lub rażąco niedbale naruszył obowiązki służbowe lub na stałe utracił zdolność sprawowania urzędu.

Analogicznie więc, jak w przypadku sędziów Federalnego Sądu Najwyższego czy Federalnego Sądu Karnego, przepisy nie przewidują żadnych wymogów merytorycznych do zajmowania stanowiska sędziego. Kadencja sędziów trwa także 6 lat, a wiek emerytalny określony jest na 68 lat. Sędziowie przechodzą więc zgodnie z art. 9 VGG na emeryturę z końcem roku, w którym osiągną wiek emerytalny. W przypadku, gdy w czasie kadencji dojdzie do wakatu na etacie sędziego, Zgromadzenie Federalne obsadza wakatuje stanowisko na pozostałą część kadencji.

Mandatu sędziego Federalnego Sądu Administracyjnego nie można łączyć z inną aktywnością. Zgodnie z art. 6 VGG, sędzia nie może jednocześnie piastować mandatu do Zgromadzenia Federalnego, Rady Federalnej ani Federalnego Sądu Najwyższego. Nie może pozostawać również w innym stosunku pracy z Konfederacją Szwajcarii. Przepisy zakazują jednocześnie wykonywania każdej innej aktywności, która mogłaby godzić w wykonywanie obowiązków służbowych, niezawisłość lub dobre imię sądu. Sędziowie nie mogą również pełnić funkcji zawodowych pełnomocników osób trzecich. Nie mogą oni także pełnić żadnej innej funkcji urzędowej na rzecz obcego państwa i nie mogą przyjmować żadnych tytułów ani odznaczeń od władz państw obcych. Sędziowie zatrudnieni w pełnym wymiarze czasu pracy nie mogą sprawować urzędu w kantonie i nie mogą wykonywać żadnej innej pracy zarobkowej. Nie mogą również pełnić funkcji członka zarządu, administracji, organu nadzorczego lub audytorów spółki prawa handlowego. W przypadku innych, nie pozostających z konfliktem z funkcją sędziego aktywności zawodową, potrzebna jest zgoda Federalnego Sądu Administracyjnego (art. 7 VGG).

Sędziami Federalnego Sądu Administracyjnego nie mogą być, analogicznie jak miało to miejsce w Federalnym Sądzie Najwyższym i Federalnym Sądzie Karnym: 1) małżonkowie, zarejestrowani partnerzy i osoby żyjące w długotrwałym związku partnerskim; 2) małżonkowie lub zarejestrowani partnerzy rodzeństwa oraz osoby mieszkające z rodzeństwem w długotrwałym związku partnerskim; 3) krewni sędziego w linii prostej oraz do trzeciego stopnia w linii bocznej włącznie; 4) krewni sędziego po ślubie w linii prostej do trzeciej

go stopnia włącznie w linii bocznej. W przypadku chęci wykonywania innej aktywności zawodowej, sędziowie zwyczajni wymagają zezwolenia komisji administracyjnej na pracę poza sądem. Stosunek pracy i wynagrodzenie sędziów reguluje w drodze rozporządzenia, Zgromadzenie Federalne.

4.2.4. Pozycja sędziów Federalnego Sądu Patentowego

Zasady wykonywania mandatu sędziego Federalnego Sądu Patentowego regulują przepisy ustawy o sądzie patentowym. Tak jak zostało to wskazane powyżej, odmiennie od pozostałych sądów federalnych, Federalny Sąd Patentowy pełni funkcję sądu pierwszej instancji. Również nieco odmiennie uregulowane są zasady wykonywania zawodu sędziego. Jest to bowiem jedyny sąd federalny, w przypadku którego z przepisów *explicite* wynika obowiązek posiadania kompetencji w zakresie praw własności intelektualnej.

Sędziowie Federalnego Sądu Patentowego są wybierani, analogicznie jak w przypadku pozostałych sądów federalnych, przez Zgromadzenie Federalne. Warunkiem posiadania legitymacji biernej jest posiadanie czynnego prawa wyborczego w sprawach federalnych do Zgromadzenia Federalnego. Przepisy PatGG przewidują jednak dodatkowy warunek, odmiennie niż w przypadku innych trybunałów najwyższego szczebla, wynikający pośrednio z art. 8 PatGG. Zgodnie bowiem z tym przepisem Federalny Sąd Patentowy składa się z sędziów z wykształceniem prawniczym oraz sędziów z wykształceniem technicznym. Sędziowie muszą posiadać potwierdzoną wiedzę z zakresu prawa patentowego. Konsekwencją takiej regulacji jest konieczność zagwarantowania podczas wyborów odpowiedniej reprezentacji zarówno merytorycznej, jak i językowej w sądzie (art. 9 PatGG). W tym celu przepisy wskazują na możliwość współpracy ze szwajcarskim Instytutem Własności Intelektualnej (Eidgenössische Institut für Geistiges Eigentum – IGE)⁴⁷ lub inną organizacją specjalizującą się w obszarze patentowym. Wymogi merytoryczne stawiane sędziom Federalnego Sądu Patentowego są jedynym wymogiem kompetencyjnym stawianym sędziom federalnym.

Kadencja sędziów trwa podobnie jak w innych sądach federalnych 6 lat, a wiek emerytalny określony jest na 68 lat. Sędziowie przechodzą więc zgodnie z art. 13 PatGG na emeryturę z końcem roku, w którym osiągną wiek emerytalny. W przypadku gdy w czasie kadencji dojdzie do wakatu na etacie sędziego, Zgromadzenie Federalne obsadza wakatuje stanowisko na pozostałą część kadencji. Zgromadzenie Federalne może odwołać sędziego z urzędu przed upływem jego kadencji, jeżeli celowo lub rażąco niedbale naruszył on obowiązki służbowe lub na stałe utracił zdolność sprawowania urzędu.

⁴⁷ Organizacja działająca na podstawie ustawy federalnej z 24 marca 1995 r. Bundesgesetz über Statut und Aufgaben des Eidgenössischen Instituts für Geistiges Eigentum (IGEG), https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/1995/5050_5050_5050/de (dostęp: 9.09.2022 r.).

Analogicznie natomiast jak w przypadku innych sędziów federalnych, mandatu sędziego Federalnego Sądu Patentowego nie można łączyć z inną aktywnością. Zgodnie z art. 10 PatGG sędzia nie może jednocześnie piastować mandatu do Zgromadzenia Federalnego, Rady Federalnej ani innego sądu federalnego. Przepisy zakazują jednocześnie wykonywania każdej innej aktywności, która mogłaby godzić w wykonywanie obowiązków służbowych, niezawisłość lub dobre imię sądu. Sędziowie etatowi nie mogą również pełnić funkcji zawodowych pełnomocników osób trzecich (art. 10 ust. 3 PatGG). Nie mogą oni także pełnić żadnej innej funkcji urzędowej na rzecz obcego państwa i nie mogą przyjmować żadnych tytułów ani odznaczeń od władz państw obcych. Sędziowie zatrudnieni w pełnym wymiarze czasu pracy nie mogą sprawować urzędu w kantonie i nie mogą wykonywać żadnej innej pracy zarobkowej. Nie mogą również pełnić funkcji członka zarządu, administracji, organu nadzorczego lub audytorów spółki prawa handlowego. W przypadku innych, nie pozostających w konflikcie z funkcją sędziego aktywność zawodową (art. 10 ust. 5 PatGG). W przypadku chęci wykonywania innej pracy przez sędziów zatrudnionych w niepełnym wymiarze czasu pracy, sędzia potrzebuje uzyskać zgodę Komisji Administracyjnej.

Sędziami Federalnego Sądu Patentowego nie mogą być, analogicznie jak miało to miejsce w Federalnym Sądzie Najwyższym, Federalnym Sądzie Karnym i Federalnym Sądzie Administracyjnym: 1) małżonkowie, zarejestrowani partnerzy i osoby żyjące w długotrwałym związku partnerskim; 2) małżonkowie lub zarejestrowani partnerzy rodzeństwa oraz osoby mieszkające z rodzeństwem w długotrwałym związku partnerskim; 3) krewni sędziego w linii prostej oraz do trzeciego stopnia w linii bocznej włącznie; 4) krewni sędziego po ślubie w linii prostej do trzeciego stopnia włącznie w linii bocznej. W przypadku chęci wykonywania innej aktywności zawodowej, sędziowie zwyczajni wymagają zezwolenia komisji administracyjnej na pracę poza sądem. Stosunek pracy i wynagrodzenie sędziów określa, w drodze rozporządzenia, Zgromadzenie Federalne.

5. Postulaty reformy szwajcarskiego systemu wymiaru sprawiedliwości

5.1. Uwagi ogólne

Sposób organizacji wymiaru sprawiedliwości w Szwajcarii jest z perspektywy europejskich standardów niezależności i niezawisłości oceniany w sposób dość krytyczny. W literaturze przedmiotu spotkać można liczne głosy krytyczne oraz postulaty pełnej reorganizacji systemu organizacji wymiaru sprawiedliwości⁴⁸. Dotyczy to między innymi sposobu wyboru sędziów, a także kompetencji sędziów. Także w debacie publicznej podnoszone są od dawna głosy w kierunku konieczności reorganizacji systemu wyboru sędziów, zwłaszcza Federalnego Sądu Najwyższego. Szwajcarski model zakładający wybór sędziów przez Zgromadzenie Narodowe oznacza w praktyce znaczące upolitycznienie wyboru sędziów. Jak wskazuje m.in. G. Lübbe-Wolff prowadząca badania nad systemami konstytucyjnymi, w Szwajcarii członkostwo w partii jest *de facto* warunkiem wstępnym zakwalifikowania się do wyborów do Federalnego Sądu Najwyższego. Jak wskazuje, od 1943 r. do Federalnego Sądu Najwyższego nie został wybrany żaden sędzia bez przynależności partyjnej⁴⁹.

5.2. Postulaty „Justiz-Initiative”

Jedną z ciekawszych inicjatyw na rzecz reorganizacji wymiaru sprawiedliwości w Szwajcarii jest obecnie „Justiz-Initiative” – pol. „Inicjatywa wymiaru sprawiedliwości”. Organizacja postuluje zmianę przepisów federalnych w taki sposób, aby w przyszłości sędziowie Federalnego Sądu Najwyższego służyli do granicy wieku emerytalnego dla sędziów. Ponadto, sędziowie

⁴⁸ Por. m.in. G. Lübbe-Wolff, *Richterwahlen in der Schweiz: Wo liegt das Problem?*, <https://verfassungsblog.de/richterwahlen-in-der-schweiz-wo-liegt-das-problem/> (dostęp: 9.09.2022 r.); *Zugang zum Recht: Der fehlende Rechtsschutz in der Schweiz*, <https://www.humanrights.ch/de/ipf/menschenrechte/zugang-zum-recht/zugang-recht-rechtsschutz-schweiz> (dostęp: 9.09.2022 r.); P.A. Albrecht, *Autonomie für eine dritte Gewalt in Europa Transferaufgabe für aufgeklärte Gesellschaften der Vernunft*, Berlin 2018, s. 451.

⁴⁹ Por. m.in. <https://www.nzz.ch/meinung/richterliche-unabhaengigkeit-und-demokratische-legitimation-ld.1404876?reduced=true> (dostęp: 9.09.2022 r.); podobnie: G. Lübbe-Wolff, *Richterwahlen...*

mieliby być wybierani w drodze losowania z listy kandydatów, których komisja specjalistyczna uznałaby za godnych urzędu „wyłącznie na podstawie obiektywnych kryteriów przydatności zawodowej i osobistej”. Dwunastu członków tej komisji miałyby być mianowanych przez rząd na okres 12 lat. Jak wskazują pomysłodawcy reformy wybór sędziów przez polityczne organy konstytucyjne per se wpływa na niezawisłość sędziów.

Porównanie głównych postulatów proponowanej reformy odpolitycznienia procesu wyboru sędziów prezentuje poniższe zestawienie.

Zestawienie 1. Postulaty reformy odpolitycznienia wyboru sędziów.

	Stan obecny	Stan postulowany
Przynależność partyjna	Obligatoryjna przynależność do partii politycznych. Innymi słowy – droga do urzędu sędziego bez księgi partyjnej jest zamknięta.	Sędziowie federalni mogą, ale nie muszą być członkami partii. Innymi słowy: droga do urzędu sędziego bez legitymacji partyjnej powinna być otwarta dla wszystkich uprawnionych osób o równych prawach.
Obowiązki składkowe	Sędziowie federalni płacą partyjne składki członkowskie	Sędziowie federalni nie wnoszą żadnych opłat za uzyskanie lub utrzymanie urzędu sędziego.
Rozdział władz	Sądownictwo jest przedłużeniem partii i władzy wykonawczej.	Sądownictwo jest niezależne od partii i władzy wykonawczej.
Reelekcja	Sędziowie federalni muszą otrzymać poparcie od swoich partii poprzez reelekcję co 6 lat.	Sędziowie federalni nie ubiegają się o reelekcję. Mogą oni pozostawać na stanowisku do 5 lat po przekroczeniu obowiązującego wieku emerytalnego.
Postawienie urzędnika państwowego w stan oskarżenia	Nie ma procedury <i>impeachment</i> . Sędziowie federalni nie mogą być usuwani z urzędu, lecz podlegają reelekcji, co dyscyplinuje ich w interesie partii.	Możliwość usunięcia z urzędu pod określonymi warunkami.
Równość	Powiązania i sieci polityczne mają obecnie kluczowe znaczenie dla wejścia na najwyższy urząd sędziowski. Brak równych szans i brak kryteriów kwalifikacyjnych.	Równość i równe szanse są możliwe dzięki losowaniu, które wszystkim zakwalifikowanym przez komisję ekspercką daje takie same możliwości.

Źródło: informacje zawarte na stronie: Inicjatywy, https://www.justiz-initiative.ch/fileadmin/user_upload/Argumentarium_Justiz-Initiative_DE.pdf (dostęp: 9.09.2022 r.).

Jak wskazuje się w literaturze, niewłaściwe upolitycznienie w procesie selekcji może powodować, iż polityczne oczekiwania konformizmu lub nawet lojalności prowadzą do selekcji osób o niższych kwalifikacjach lub warunki ramowe są ustalone w taki sposób, że pochodzenie polityczne sędziów jest odzwierciedlone w odpowiednim tworzeniu frakcji w sądzie. Zaproponowany kierunek reform także jest krytykowany w literaturze przedmiotu. Jak wskazuje G. Lübbe-Wolff, zastąpienie szwajcarskiego Zgromadzenia Federalnego w jego funkcji organu wyboru sędziów przez powołaną przez rząd komisję ekspertów, z której listy odpowiednich kandydatów sędziowie mieliby być następnie losowani, nie jest zadowalającym rozwiązaniem. Model ten nadal nie spełnia postulowanych standardów międzynarodowych, które polegają na maksymalnym odpolitycznieniu procesu wyboru sędziów z silnym elementem samo rekrutacji sędziów, ponieważ decydującą komisję selekcyjną miałyby powołać władza wykonawcza⁵⁰.

⁵⁰ Por. m.in. G. Lübbe-Wolff, *Richterwahlen...*

6. Niezawisłość szwajcarskiego wymiaru sprawiedliwości w kontekście standardów Trybunału Sprawiedliwości oraz Europejskiego Trybunału Praw Człowieka

W świetle standardów Trybunału Sprawiedliwości oraz Europejskiego Trybunału Praw Człowieka niezawisłość, niezależność i bezstronność wymiaru sprawiedliwości stanowią filary demokratycznego państwa prawnego. W kontekście przedstawionych uwarunkowań i regulacji szczególnych dotyczących organizacji szwajcarskiego systemu wymiaru sprawiedliwości należy postawić pytanie, czy funkcjonująca zależność pomiędzy władzą sądowniczą a władzą ustawodawczą rzeczywiście pozwalają na realizację w praktyce proklamowanej w art. 191c Konstytucji Szwajcarii zasady niezawisłości sędziowskiej.

Jak wskazuje się w literaturze przedmiotu, niezawisłość sądowa stanowi zasadę ustrojową dotyczącą sposobu wykonywania funkcji sędziego⁵¹. Odnosi się do wszystkich działań związanych z zarządzaniem procesem orzekania oraz podejmowanych w związku z orzekaniem⁵². Konsekwencją tak rozumianej zasady niezawisłości jest konieczność zagwarantowania swobody podejmowania decyzji niezależnie od etapu postępowania⁵³. W systemie szwajcarskim sędziowie sądów federalnych posiadają zagwarantowaną Konstytucyjnie niezawisłość, która jak wskazano wynika wprost z art. 191c. Czy jednak sędzia, który powoływany jest na 6-letnią kadencję i przez cały okres sprawowania swojego urzędu „walczy” o swoją reelekcję może być uznany za w pełni niezależnego w podejmowaniu decyzji – może budzić uzasadnione wątpliwości. W świetle utrwalonego orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości, na niezawisłość składają się dwa elementy – zewnętrzny i wewnętrzny. Aspekt zewnętrzny niezawisłości wiąże się zgodnie z orzecznictwem Trybunału Sprawiedliwości z ochroną organu przed ingerencją i naciskami zewnętrznymi, mogącymi zagrozić niezależności osądu członków tego organu w odniesieniu

⁵¹ P. Wiliński, P. Karlik, [w:] *Konstytucja RP. Tom II. Komentarz do art. 87–243*, red. M. Safjan, L. Bosek, Legalis 2016, komentarz do art. 178, nb 16.

⁵² K. Olszak, *Niezawisłość, niezależność i bezstronność w sądownictwie w świetle regulacji prawnych oraz orzecznictwa*, „Przegląd Prawniczy Allerhanda” 2019, t. 2, nr 2 (4), s. 25, https://glosprawa.pl/arttykul-45/niezawislosc-niezalezno-sc-i-bezstronnosc-w-sadownictwie-w-swietle-regulacji-prawnych-oraz-orzecznictwa#_ftn16 (dostęp: 9.09.2022 r.).

⁵³ J. Sobczak, *Niezawisłość sędziowska i niezależność sądów. Problem ważny i ciągle aktualny*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2015, nr 4, s. 88; M. Masternak-Kubiak, [w:] *Konstytucja RP. Komentarz*, red. M. Haczowska, LEX 2014, komentarz do art. 178, nb 1; K. Olszak, *Niezawisłość...*, s. 25.

do rozpatrywanych przez nich sporów⁵⁴. W kontekście *casusu* Szwajcarskiego niepokojące są więc przywołane w literaturze przypadki raportowania przez sędziów do władz partyjnych sprawozdań z pełnionej przez siebie funkcji. Jak wskazuje się w literaturze oraz publicystyce, mimo silnie zagwarantowanej konstytucyjnie niezależności sędziów w trakcie ich kadencji, obowiązujący system szwajcarski sprzyja licznym anomalii i patologiom. Przykładowo, jak wskazuje G. Lübke-Wolff, Sędzia Yves Donzallaz, nominowany przez Szwajcarską Partię Ludową (SVP), został wezwany przez swoją partię do złożenia raportu w Bernie po tym, jak nie głosował zgodnie z życzeniem w procedurze dotyczącej krajowego znaczenia prawa międzynarodowego.

Jak wskazuje się w tym kontekście w literaturze, organ ma wypełniać swoje zadania w pełni autonomicznie, bez podległości w ramach hierarchii służbowej, bez podporządkowania komukolwiek, w sposób wolny od nakazów czy wytycznych z jakiegokolwiek źródła⁵⁵. Aspekt wewnętrzny natomiast łączy się z pojęciem bezstronności i dotyczy jednakowego dystansu do stron sporu⁵⁶. Dodatkowe wytyczne w kontekście warunków niezawisłości organu wynikają z orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Jak wskazał Trybunał w wyroku z 8 czerwca 2006 r.⁵⁷ niezależność sądownictwa oznacza niezależność od władzy wykonawczej a także niezależność sędziego od stron i różnego rodzaju grup nacisku⁵⁸. Analizując ten aspekt, należy zwrócić uwagę m.in. na sposób mianowania jego członków oraz czas trwania ich kadencji i ich ewentualną reelekcję oraz istnienie mechanizmów zabezpieczających zewnętrzną ingerencją i naciskami. Jak wskazują się w literaturze, niezawisłość nie musi być utożsamiana z koniecznością dożywotniego powołania albo powołania do czasu osiągnięcia wieku emerytalnego. Musi ona oznaczać się jednak pewnym stopniem stabilizacji i w zatrudnieniu, i w wykonywaniu funkcji sędziowskich⁵⁹. Zgodnie z orzecznictwem Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, dopuszcza się, aby sędziowie lub osoby sprawujące władzę sądowniczą nie były powoływane dożywotnio a jedynie na określony czas, lecz muszą korzystać z pewnej stabilności i nie być uzależnieni od żadnej władzy⁶⁰.

⁵⁴ Wyrok Trybunału Sprawiedliwości z 19 września 2006 r., sprawa C-506/04 *Graham J. Wilson* przeciwko *Ordre des avocats du barreau de Luxembourg*, LEX nr 226929; podobnie wyrok Trybunału Sprawiedliwości z 4 lutego 1999 r., sprawa C-103/97 *Josef Köllensperger GmbH & Co. KG i Atzwanger AG* przeciwko *Gemeindeverband Bezirkskrankenhaus Schwaz*, LEX nr 110631; wyrok Trybunału Sprawiedliwości z 6 lipca 2000 r., sprawa C-407/98 *Katarina Abrahamsson i Leif Anderson* przeciwko *Elisabet Fogelqvist*, LEX nr 82937.

⁵⁵ Wyrok Trybunału Sprawiedliwości z 19 listopada 2019 r. w połączonych sprawach: C-585/18 *A.K.* przeciwko Krajowej Radzie Sądownictwa, C-624/18 *CP* przeciwko Sądowi Najwyższemu, C-625/18 *DO* przeciwko Sądowi Najwyższemu, LEX nr 2741129.

⁵⁶ P. Grzegorzczak, K. Weitz, [w:] *Konstytucja RP. Tom I. Komentarz do art. 1-86*, red. M. Safjan, L. Bosek, Legalis 2016, komentarz do art. 45, nb 84.

⁵⁷ Sprawa 22860/02 *Woś* przeciwko *Polsce*, LEX nr 182160.

⁵⁸ P. Wiliński, *Niezależność sądu – standard konstytucyjny i konwencyjny*, „Kwartalnik Prawa Publicznego” 2010, nr 1-2, s. 17.

⁵⁹ K. Olszak, *Niezawisłość...*, s. 25.

⁶⁰ Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 10 stycznia 2012 r., sprawa 33530/06 *Pohoska* przeciwko *Polsce*, LEX nr 1101110.

7. Uwagi końcowe

Przedmiotem analizy były wybrane zagadnienia dotyczące organizacji wymiaru sprawiedliwości w Szwajcarii oraz statusu sędziów. W systemie szwajcarskim koegzystują dwa poziomy organizacje wymiaru sprawiedliwości – wymiar federalny, na który składają się sądy federalne tj. Bundesgericht (Federalny Sąd Najwyższy) oraz cztery organy charakterze federalnym – Bundesstrafgericht (Federalny Trybunał Karny), Bundesverwaltungsgericht (Federalny Trybunał Administracyjny), Bundespatentgericht (Federalny Trybunał Patentowy) oraz Niezależny Organ ds. Radia i Telewizji. Ukształtowany system jest klarowny i stanowi spójne rozwiązanie, którego filarem są przepisy Federalnej Konstytucji Szwajcarii. W systemie szwajcarskim nie ma wiodącego aktu prawnego regulującego sposób wykonywania zawodu sędziego, status sędziów oraz kwestie sądownictwa dyscyplinarnego. Zasady te uregulowane są kazuistycznie w aktach regulujących sposób organizacji i postępowanie przed każdym z sądów, zarówno na poziomie federalnym, jak i kantonalnym. Z uwagi na kadencyjność oraz polityczny wybór sędziów, poważnemu zachwianiu ulega zasada niezawisłości sędziowskiej a reelekcja sędziów przez Zgromadzenie Narodowe po okresie kadencji, która implikuje „polityczne” uwarunkowania mandatu, co powszechnie krytykowane jest w literaturze przedmiotu. Przepisy nie zawierają także szczególnej regulacji dyscyplinarnej czy procedur impeachmentu. Sędziowie mogą w każdym czasie zostać odwołani przez organ powołujący, o ile spełniona zostanie jedna z dwóch przesłanek tj.: jeżeli sędzia celowo lub rażąco naruszył obowiązki służbowe lub na stałe utracił zdolność sprawowania urzędu.

Mimo, iż filarem silnego wymiaru sprawiedliwości jest zasada niezawisłości sędziowskiej wzmocniona dodatkowymi gwarancjami nieusuwalności, zabezpieczenia socjalnego oraz rozbudowanymi zasadami przejścia w stan spoczynku, przepisy szwajcarskie nie określają precyzyjnie zasad, reguł, praw i obowiązków sędziego. W większości zasady te określone są w przepisach o charakterze regulaminowym. Ustrojowo sądownictwo szwajcarskie nie jest „odseparowane” od władzy wykonawczej i ustawodawczej. Krzyżowanie władztw kompetencyjnych jest w Szwajcarii faktem, a władza sądownicza najwyższego – federalnego

szczebla – jest w pełni zależna od władzy ustawodawczej. Reasumując nie można niestety stwierdzić, iż podział władz i architekturę wymiaru sprawiedliwości cechuje harmonia i wzajemne oddziaływanie na siebie wszystkich trzech władz: wykonawczej, ustawodawczej i sądowniczej. System ten, aby odpowiadać standardom europejskim, powinien przejść gruntowną reorganizację.

Aneks

Schematy i zestawienia

Rysunek: schemat szwajcarskiego modelu wymiaru sprawiedliwości <https://www.ch.ch/en/political-system/operation-and-organisation-of-switzerland/courts/> (dostęp: 9.09.2022 r.).
Zestawienie przygotowane na podstawie informacji zawartych na stronie Inicjatywy https://www.justiz-initiative.ch/fileadmin/user_upload/Argumentarium_Justiz-Initiative_DE.pdf (dostęp: 9.09.2022 r.).

Akty prawne

Ustawa z 13 grudnia 2002 r. Bundesgesetz über die Bundesversammlung (Parlamentsgesetz, ParlG), <https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/2003/510/de> (dostęp: 9.09.2022 r.).
Ustawa z 17 lipca 2005 r. Bundesgesetz über das Bundesgericht (Bundesgerichtsgesetz, BGG), <https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/2006/218/de> (dostęp: 9.09.2022 r.).
Ustawa z 17 lipca 2005 r. Bundesgesetz über das Bundesverwaltungsgericht (Verwaltungsgerichtsgesetz, VGG), <https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/2006/352/de> (dostęp: 9.09.2022 r.).
Ustawa z 18 kwietnia 1999 r. Bundesverfassung der Schweizerischen Eidgenossenschaft, <https://www.gesetze.ch/inh/inhsub101.htm> (dostęp: 9.09.2022 r.).
Ustawa z 19 marca 2010 r. Bundesgesetz über die Organisation der Strafbehörden des Bundes (Strafbehördenorganisationsgesetz, StBOG), <https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/2010/444/de> (dostęp: 9.09.2022 r.).
Ustawa z 20 marca 2009 r. Bundesgesetz über das Bundespatentgericht (Patentgerichtsgesetz, PatGG), <https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/2010/72/de> (dostęp: 9.09.2022 r.).
Ustawa z 24 marca 1995 r. Bundesgesetz über Statut und Aufgaben des Eidgenössischen Instituts für Geistiges Eigentum (IGEG), https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/1995/5050_5050_5050/de (dostęp: 9.09.2022 r.).

Orzecznictwo

- Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 8 czerwca 2006 r., sprawa 22860/02 Woś przeciwko Polsce, LEX nr 182160.
- Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 10 stycznia 2012 r., sprawa 33530/06 Pohoska przeciwko Polsce, LEX nr 1101110.
- Wyrok Trybunału Sprawiedliwości z 4 lutego 1999 r., sprawa C-103/97 Josef Köllensperger GmbH & Co. KG i Atzwanger AG przeciwko Gemeindeverband Bezirkskrankenhaus Schwaz, LEX nr 110631.
- Wyrok Trybunału Sprawiedliwości z 6 lipca 2000 r., sprawa C-407/98 Katarina Abrahamsson i Leif Anderson przeciwko Elisabet Fogelqvist, LEX nr 82937.
- Wyrok Trybunału Sprawiedliwości z 19 września 2006 r., sprawa C-506/04 Graham J. Wilson przeciwko Ordre des avocats du barreau de Luxembourg, LEX nr 226929.
- Wyrok Trybunału Sprawiedliwości z 19 listopada 2019 r. w połączonych sprawach: C-585/18 A.K. przeciwko Krajowej Radzie Sądownictwa, C-624/18 CP przeciwko Sądowi Najwyższemu, C-625/18DO przeciwko Sądowi Najwyższemu, LEX nr 2741129.

Literatura

- Albrecht P.A., *Autonomie für eine dritte Gewalt in Europa Transferaufgabe für aufgeklärte Gesellschaften der Vernunft*, Berlin 2018, s. 451.
- Grzegorzcyk P., Weitz K., [w:] *Konstytucja RP. Tom I. Komentarz do art. 1–86*, red. M. Safjan, L. Bosek, Legalis 2016.
- Lübbe-Wolff G., *Richterwahlen in der Schweiz: Wo liegt das Problem?*, <https://verfassungsblog.de/richterwahlen-in-der-schweiz-wo-liegt-das-problem/> (dostęp: 9.09.2022 r.).
- Masternak-Kubiak M., [w:] *Konstytucja RP. Komentarz*, red. M. Haczkowska, LEX 2014.
- Olszak K., Niezawisłość, niezależność i bezstronność w sądownictwie w świetle regulacji prawnych oraz orzecznictwa, „Przegląd Prawniczy Allerhanda” 2019, t. 2, nr 2(4).
- Prokop K., *Szwajcaria*, https://repozytorium.uwb.edu.pl/jspui/bitstream/11320/12932/1/K_Prokop_Szwajcaria.pdf (dostęp: 9.09.2022 r.).
- Sobczak J., Niezawisłość sędziowska i niezależność sądów. Problem ważny i ciągle aktualny, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2015, nr 4.
- Wiliński P., Karlik P., [w:] *Konstytucja RP. Tom II. Komentarz do art. 87–243*, red. M. Safjan, L. Bosek, Legalis 2016.
- Wiliński P., *Niezależność sądu – standard konstytucyjny i konwencyjny*, „Kwartalnik Prawa Publicznego” 2010, nr 1–2.

Zugang zum Recht: Der fehlende Rechtsschutz in der Schweiz, <https://www.humanrights.ch/de/ipf/menschenrechte/zugang-zum-recht/zugang-recht-rechtsschutz-schweiz> (dostęp: 9.09.2022 r.).

Strony internetowe

[https://de.wikipedia.org/wiki/Bezirksgericht_\(Schweiz\)](https://de.wikipedia.org/wiki/Bezirksgericht_(Schweiz)) (dostęp: 9.09.2022 r.).
<http://www.nzlii.org/nz/journals/VUWLawRw/2015/14.pdf> (dostęp: 9.09.2022 r.).
[https://de.wikipedia.org/wiki/Richter_\(Schweiz\)](https://de.wikipedia.org/wiki/Richter_(Schweiz)) (dostęp: 9.09.2022 r.).
<https://www.bger.ch/index/federal/federal-inherit-template/federal-richter.htm> (dostęp: 9.09.2022 r.).
<https://www.nzz.ch/meinung/richterliche-unabhaengigkeit-und-demokratische-legitimation-ld.1404876?reduced=true> (dostęp: 9.09.2022 r.).
https://www.justiz-initiative.ch/fileadmin/user_upload/Argumentarium_Justiz-Initiative_DE.pdf (dostęp: 9.09.2022 r.).
<https://www.bger.ch/index.htm> (dostęp: 9.09.2022 r.).
<https://www.bstger.ch/> (dostęp: 9.09.2022 r.).
<https://www.bvger.ch/bvger/de/home.html> (dostęp: 9.09.2022 r.).
<https://www.bundespatentgericht.ch/> (dostęp: 9.09.2022 r.).
<https://www.ar.ch/gerichte/> (dostęp: 9.09.2022 r.).
<https://www.ai.ch/gerichte/kantonsgericht> (dostęp: 9.09.2022 r.).
<https://www.ag.ch/de/gerichte> (dostęp: 9.09.2022 r.).
<https://www.gerichte.bs.ch/> (dostęp: 9.09.2022 r.).
<https://www.baselland.ch/politik-und-behorden/gerichte> (dostęp: 9.09.2022 r.).
<https://www.justice.be.ch/de/start.html> (dostęp: 9.09.2022 r.).
<https://www.fr.ch/de/gb/kg> (dostęp: 9.09.2022 r.).
<https://justice.ge.ch/de> (dostęp: 9.09.2022 r.).
<https://www.gl.ch/rechtspflege/gerichte/kantonsgericht.html/280> (dostęp: 9.09.2022 r.).
<https://www.justiz-gr.ch/> (dostęp: 9.09.2022 r.).
<https://www.jura.ch/JUST/Instances-judiciaires/Tribunal-cantonal/Les-sections.html> (dostęp: 9.09.2022 r.).
<https://gerichte.lu.ch/organisation> (dostęp: 9.09.2022 r.).
<https://www.ne.ch/autorites/DESC/SCPO/Pages/accueil.aspx#> (dostęp: 9.09.2022 r.).
<https://www.nw.ch/gerichtetop> (dostęp: 9.09.2022 r.).
<https://www.ow.ch/judikativeview> (dostęp: 9.09.2022 r.).
<https://www.sg.ch/recht/gerichte.html> (dostęp: 9.09.2022 r.).

<https://sh.ch/CMS/Webseite/Kanton-Schaffhausen/Beh-rde/Justiz-1812-DE.html> (dostęp: 9.09.2022 r.).

<https://so.ch/gerichte/> (dostęp: 9.09.2022 r.).

<https://www.sz.ch/behoerden/regierung-parlament-gerichte/gerichte/auf-einen-blick.html/72-416-375-374-372> (dostęp: 9.09.2022 r.).

<https://www4.ti.ch/index.php?id=22345> (dostęp: 9.09.2022 r.).

<https://www.tg.ch/justiz/zivil--und-strafrechtspflege.html/23/1/de> (dostęp: 9.09.2022 r.).

<https://www.ur.ch/gerichtefs> (dostęp: 9.09.2022 r.).

<https://www.vs.ch/web/justice> (dostęp: 9.09.2022 r.).

<https://www.vd.ch/themes/justice/le-pouvoir-judiciaire/> (dostęp: 9.09.2022 r.).

<https://www.zg.ch/behoerden/zivil-und-strafrechtspflege> (dostęp: 9.09.2022 r.).

<https://www.zh.ch/de/gerichte-notariate.html> (dostęp: 9.09.2022 r.).

<https://www.bger.ch/index/federal/federal-inherit-template/federal-richter/federal-richter-bundesrichter.htm> (dostęp: 9.09.2022 r.).